

Behçet Necatigil'in "Nilüfer"i Üzerinden ŞİİRDE HİKÂYE NERDE BİTER İMGE NERDE BAŞLAR

Yılmaz DAŞCIOĞLU

1. Ben oraya koymuştum, almışlar,
2. Arasına sıkışık saatlerin.
3. Çıkarır bakardım kimseler yokken;
4. Beni bana gösterecek aynamdı, almışlar.

5. Kışken ilkyaz, sularımda açardı;
6. Buzlu dağlar gerisine kaçıracak ne vardı?
7. Eski defterlerde sararmış yaprak.
8. Beni bana gösterecek anlamdı, almışlar.

9. Bir ışığı yanardı yalnız gecelerde;
10. Akşam, çiçekler uykuya yattı,
11. Sardı karşı kıyıları karanlık--
12. Beni bana gösterecek lambamdı, almışlar.

(*Varlık*, 571, 1 Nisan 1962)

Modern şiir bir yandan epiğe karşı liriği öne çıkarırken öte yandan da şiir dilinin yerine nesir dilinin geçmesi sürecini yaşamıştır. Böylece modern Türk şiirinin uğraştığı önemli sorunlardan birisi olarak poetik değer referansının “ilerleme”, “gelişme” kavramına dayandığı görülür. Çünkü nesir (prose) kökünde, Agamben’in de belirttiği gibi ilerleme kavramını içerir. Bu da Tanzimat Dönemi şairlerinden itibaren uzun süre heyecan yaratan şiirin organik bütünlüğü arayışının kolayca hikâye diline yaslanmasını doğurmuştur. Çünkü hikâye, belirli bir geliştirme ve final hedefine uygun yapılır. Orhan Veli kuşağı dâhil yaklaşık bir asırlık sürede ana akım Türk şiiri aynı zamanda hikâye ile imge arasındaki gerilimde oluşmuştur. Fikret-Âkif-Nazım çizgisinin hikâyeyi öne çıkaran şiirsel yapıyı sağlam-

laştırmalarının karşısında
Cenap-Hâşim-Necip
Fazıl çizgisinin im-
geyi öne çıkarıp
hikâyeyi reddeden
tavrı konumlan-
mış gibidir. Fa-
kat yapısal olarak
hikâyenin bitip
imgenin başladığı
yeri tartışmak mo-
dern şiirimizin yapısı
hakkında düşünmemizi sağlayan

bir nokta olacaktır. Bunun için Behçet Necatigil'in "Nilüfer" şiirinin uygun bir metin olduğunu söyleyebiliriz.

Üç dörtlükten oluşan şiir, biçimsel olarak ince hesaplanmış belirli bir düzene sahip. Anlamın asla rastlantıya bırakılmadığı düzen fikri, simetrik kompozisyon öğeleriyle imgesel yoğunlaşma özelliklerini kaynaştırmaktadır. Şiir üzerine yazı ve konuşmalarında özenle ve sıklıkla vurguladığı "istif" sözcüğü, Necatigil'in bu şiirinde en iyi örneklerinden birine kavuşmuş gibidir.

İlk simetri, her dörtlüğün son dizesinin yinelenmesiyle ilk dizinin açılımının sağlanması; yinelenen dizelerdeki değişen sözcüklerin ise ilgili bendin üç bölümüne anahtar niteliği taşımasıyla kurulmuştur. Yani 1. dize; 4, 8, ve 12. dizeler ile her dizinin ilk ve son sözcüklerinin tekrarı yoluyla ilişkilendirilmiş, son üç dizinin değişkeni olan "ayna", "anlam" ve "lamba" sözcükleri hem ilk dizinin bir açılımını sağlıyor hem de içinde buldukları bentlerdeki dizelerin kendilerinde bağlanan bir anlam yapısı ile kurulmalarına zemin hazırlıyor. Dikkatle bakıldığında ilk bendin anahtarı olan ayna, 3. dizedeki bakmak; ikinci bendin anahtarı olan anlam, 7. dizedeki "defter"; son bendin anahtarı olan lamba ise 11. dizedeki karanlık sözcükleriyle bir tür neden sonuç ilişkisi içerisinde düzenlenmiştir. Belki metnin fiziki yapısında nedenin sonra, sonucun önce verilmiş olması küçük bir dikkat ister.

O hâlde 1-4-8 ve 12. dizelerin metnin çerçevesini oluşturduğunu; 4 ve 3. dizelerin ayna-bakmak; 8 ve 7. dizelerin anlam ve defter; 12 ve 11. dizelerin lamba ve karanlık her bendin kendi içerisinde oluşturulan imge salkımının tutamağını teşkil ediyor. Böylece ilk dörtlükte, ayna ve bakmak ilişkisinin doğal sonucu olan "ben"lik duygusu ve "kimseler yokken" söz grubu içe dönük kişiliğin göstergesi olarak ortaya çıkıyor. "Sıkışık saatlerin arası" ile benlik duygusu bir karşıtlık oluşturuyor. Sıkışık saatler pekâlâ yaşamın toplumsal yönünü, ben'in ötekiyle ilişkisindeki gerilimi ifade ediyor olmalıdır.

Erkan Oğur - "Nilüfer"
Şiir: Behçet Necatigil

Bu durumda daha sonra göreceğimiz gibi bir kaybediş duygusunun sergilenmesi ekseninde kurulan şiirin ilk dörtlüğü, benliğin toplumsal tehdit karşısındaki savunulmasının imgesel ifadesidir.

İkinci dörtlüğü de aynı yöntemle okuyabiliriz; anlam- "eski defterde sararmış yaprak" imgesi ilişkisi çocukluk-ilk gençlik; paradoksal "kışken ilkyaz" söz grubu ile "buzlu dağlar" imgesi arasındaki ilişki anı kavramı üretir. Böylece eski defterlerde kalmış hatıraların benliği kendisine bağlayan, ayakta tutan bir anlama sahip olduğu düşünülebilir. Yalnız buradaki şiirsel gücün özellikle biraz sonra ayrıca açmaya çalışacağımız "anlam" sözcüğünün kavramsal olarak değil imgeleştirilmek suretiyle kullanılmasından doğduğuna dikkat çekmek gerekir.

Üçüncü bendin açık göndergesi daha önce şairin kendisi tarafından da, başka yazarlarca da açıklandığı gibi Yunan mitolojisindeki Hero ile Leander mitine götürmektedir. Mit, her gece yüzerek kendisine gelen âşığına, yaktığı lambanın ışığıyla yön gösteren sevgili ve bir gece ışığın yakılmaması sonucu boğulan âşığın hikâyesini anlatır.

Şiirin ilk ve her dörtlüğün son dizelerindeki "almışlar" tekrarı bir yitirme duygusunu, "beni bana gösterecek" söz grubu kaybedilenin benlikle ilgili olduğunu gösteriyor. Bu yinelemelerle ben-öteki karşıtlığının açıkça bütün şiire yayıldığını söyleyebiliriz. Kaybedilenin ayna-anlam-lamba değişkenleriyle aktarılması imgenin ışık-karanlık karşıtlığı bağlamında okunmasını mümkün kılıyor. Bir ışık yansıtıcısı olan ayna ile ışık dağıtıcısı olan lamba arasındaki anlam sözcüğü kavramsal yerinden çıkarılarak imgeleştirilmiştir. Bu üç sözcüğün içerdikleri seslerin yakınlığı da bu imgeleştirmeye yardımcı ses değeri içerdiği için anlamın ayna ve lamba gibi bir nesneye, daha doğrusu imgeye dönüşmesini kolaylaştırmaktadır.

Eylem içeren bir cümle aynı zamanda bir hikâyenin başlangıcıdır. Düz-yazı cümlesi birbirine neden sonuç ilişkileri içerisinde bağlanacak ardışık öğelerin geliştirme fikriyle düzenlenmesinin ilk adımını oluşturur. Özellikle kurmaca yazı türlerinde hep ertelenen ve geliştirilen (hem duygusal okur beklentisi anlamında hem de verilerin sergilenmesi anlamında erteleme ve geliştirme) bir kompozisyon düşüncesi egemen iken şiirsel söylem yinelemelerin ve değişkenlerin belirli bir biçimde üstüne kapanma, içeri kıvrılma biçiminde yapılanıyor. Yani şiirde sonra söylenen, okuru öncekinden daha ileri bir noktaya ulaştırma amacı taşıyor. Tam da Valéry'nin söylediği gibi, danstaki adım ile yürüyüşteki adım arasındaki fark şiirsel dil ile nesir dilini birbirinden ayırıyor. Bu da şiir dilinin eylemleri, kavramları iletişim/nesir dilindeki yerinden çıkararak imgeleşmeye zorlamasıyla oluşuyor. Çünkü imge, eninde sonunda soyutlayarak sonsuzlaştırılmak istenilen bir anı üretmeyi gaye edinirken nesir dili anların birbirine eklenmesiyle kuruyor.